

COP29
Baku
Azerbaijan

17 Noyabr Milli Dirçəliş Günüdür

Dirçəlişdən Zəfərə

(əvvəli 1-ci səhifədə)

1. Azərbaycan hökuməti iqtisadi əlaqələri kəsəcəyi haqqında Ermənistana qəti xəbərdarlıq etməlidir. Televiziya bir-başaya canlı yayımla verəcək ki, Topxanada nə işlər görülür.

2. Ağdam şəhərində qadağa saati 24 saata ləğv edilməlidir.

3. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində partiya və sovet orqanları buraxılmalıdır. Orada Azərbaycanın hüquqi, siyasi və iqtisadi normaları bərpa olunmalıdır.

4. Noyabrda açılan sessiyada iştirak edəcək SSRİ Ali Sovetinin 63 deputatı bu haqda məlumat verməlidir. Əks halda onların Azərbaycana qayıtması məqsəduyğun deyil.

5. Burada oturub gecələmək şərtilə 24 saata şərtimizə əməl olunmasa nümayiş qeyri-müəyyən vaxtdək uzanacaq.

1988-ci il noyabrın 17-dən xalq Azadlıq meydanından illərlə ürəyində saxladığı həqiqətləri püskürdü. Hərəkət dekabrın 5-nə kimi davam etdi.

70 illik sovet dönməində Zəngəzurun böyük bir hissəsi Azərbaycandan alınmış ermənilərə verildi. Nəticədə Naxçıvanın Azərbaycanın digər rayonları ilə əlaqəsi kəsildi, Qarabağda erməni separatizmini gücləndirmək üçün muxtar qurum yaradıldı. 1948–1953-cü illərdə Qərbi Azərbaycandan on minlərlə azərbaycanlı öz dədə-baba yurdlarından deportasiya edildi.

İndi münaqişənin səbəbi DQMV-nin Azərbaycanın tərkibinə daxil olması faktı ilə izah edilir və bu, “tarixi səhv” kimi qələmə verilir. Ermənistan SSR Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Q. Avetisyan Azərbaycanın hüduqları daxilində Dağlıq Qarabağ muxtariyyət elan edilməsinin “1921-ci ildə Stalinin yol verdiyi “vol-yuntarizm” kimi səciyyələndirir. Erməni mətbuatında dərc olunan yazılarda DQMV məsələsinin həllində Stalinin “xüsusi” rolunu heç olmasa dolaylı şəkildə təsdiq edə bilən bircə fakt da gətirilmir, heç bir sənədin adı çəkilmir, şahid ifadəsi verilmir. Bu məqsədlə hadisələrin ilk dövündəki məqalələrdə müəlliflər aşkar saxtakarlığa əl ataraq, qərarın qəbul edildiyi gün ərəfəsində Stalinin “qəfildən” gəlib çıxdığını və əvvəlki qərarı dəyişdirməyə məcbur etdiyini bildirirdilər. Sonrakı yazılarda onlar özləri də bu yeganə “dəlildən” imtina etməyə məcbur olmuşlar. Hərçənd, Stalinin bu məsələdə xüsusi rolundan yenə də ağzı dolusu danışılır. Şübhəsiz, bu, Stalinin irsinin ölkədə güclənən tənqidindən onların açıq-aşkar öz xeyirlərinə istifadə etmək ümidi ilə bağlıdır.

“Tarixi səhv” barədə haray-həşir salan bir çox məqalə müəllifləri tarixini saxtalaşdırdıqları Dağlıq Qarabağı “qədim erməni torpağı” kimi təqdim edirlər. Halbuki bütün elmi dəlillərə görə bu, qətiyyən belə deyildir. Şahidlərin iddia etdiyi sənədlər əsasında təsdiq olunmuş fakta görə ermənilərin bu torpağa kütləvi surətdə köçürülməsi əsasən XIX əsr– Rusiya–İran və Rusiya–Türkiyə müharibələrindən sonrakı dövrə təsadüf edir. Həmin məsələ ilə əlaqədar saysız-hesabsız mənbələr və faktlar vardır. Lakin problemin mahiyyəti heç də bunda deyildir ki, Dağlıq Qarabağ eramızdan əvvəl və ya bizim eranın hansı əsrində kimə məxsus olmuşdur. Bu gün tarixin təkərini geri döndərməyə, qədim və orta əsr sərhədlərini bərpa etməyə heç kəsin haqqı yoxdur.

Sovet dönməində ermənilər xalqımıza qarşı hər cür böhtanlar yaydığı halda, Azərbaycan tərəfi xalqlar dostluğunu təənnüm edir, Azərbaycan xalqına düşmən kəsilən Şaumyanın rəhbərlik etdiyi Bakı Kommunasını tərifləyirdi.

Dağlıq Qarabağ hadisələri üçün zəmin “hazırlamış” elə amillər kompleksi vardır ki, onların qarşılıqlı təsiri hadisələrin bu qədər dramatik gərginlik və fəvqəladə şəkil almasına gətirib çıxarmışdır. Həmin amillər əsasən aşağıdakılardır:

Ermənistan–Azərbaycan münasibətləri son yüzillikdə o qədər də hamar olmamış-

dır. Əsrin əvvəllərində–inqilabi yüksəliş dövründə iki xalq arasında dəfələrlə milli nifaq salınaraq, silahlı toqquşmalar törədilmişdir. Minlərlə günahsız adamın bu fitnəkarlığın qurbanı olması, şübhəsiz, xalqların tarixi yaddaşında iz buraxmaya bilməzdi. Türkiyədə baş vermiş hadisələr də erməni ziyalıların bir qisminin cidd-cəhdi ilə qəsdən Azərbaycan xalqının da ayağına yazılmışdı. Onu da deyək ki, adətən, ermənilər azərbaycanlılarla türkləri eyniləşdirir, onları bir xalq sayırlar. Beləliklə, erməni xalqının təsəvvüründə “düşmən azərbaycanlı” obrazını formalaşdırmaq üçün lazımı bəhanə tapılmış və bu bəhanə beynəlmillət tərbiyə işinin, millətlərarası münasibətlərin ciddi deformasiyaya uğradığı, ideoloji aşınmaya məruz qaldığı durğunluq illərində erməni xalqının müəyyən hissəsinin beyninə yeridilmişdir. Məhz həmin illərdə nəşr olunan kitab və məqalələrdə Azərbaycan xalqının ünvanına təhqiramiz böhtanlar söylənilirdi. Z. Balayanın bədnam “Ocaq” kitabı bu mənada xüsusilə fərqlənir. XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın dinc əhalisini vəhşicəsinə qırmış cəllad Andraniki bu gün milli qəhrəman kimi qələmə verməyə başlamışlar.

1980-ci illərin sonlarında Sovet dövləti süqut edərək ermənilərə dəyər verən dünya Azərbaycanın haqqını tanımır və hayların yalançı göz yaşlarına inanırdılar. Erməni lobbisi və erməni diasporu Azərbaycana qarşı ərazi iddialarını həyata keçirmək üçün ilk xeyir-duanı sovet rəhbərliyindən aldılar. Halbuki, Azərbaycan hakimiyyəti öz xalqının iradəsinin əksinə olaraq, bütün ümidini Moskvaya bağlayırdı. 17 noyabr bütün xalqı öz ətrafında birləşdirdiyi halda, yerli hakimiyyət nə xalqı, nə də onun tələblərini yaxına buraxmadı. Amma on minlərlə azərbaycanlı daşdığı vəzifəsindən asılı olmayaraq, Azadlıq meydanına gedir və həmrəylik nümayiş etdirirdi. Ədalət naminə qeyd etmək lazımdır ki, o zaman “Kommunist” qəzetinin əməkdaşları Azərbaycan xalqının iradəsinə ətraflı şəkildə işıqlandırmağa müvəffəq olmuşlar.

Hadisələr ərəfəsində mərkəzi mətbuatda regiondakı rüşvətخور bürokratiyanın fəaliyyəti ilə bağlı tənqidi fikirlər söylənmiş, belə adamların adını açıq deməyə cəhdlər göstərilmişdir. Həmin adamlar vəzifə kreslolarını və imtiyazlarını qorumaq, cinayətkar əməllərinə görə qanun qarşısında cavab verməkdən yaxalarını kənara çəkmək üçün öz xalqının milli hissləri ilə oynayırdılar.

Lakin bizdən fərqli olaraq erməni hakimiyyəti və erməni ziyalıları Azərbaycana qarşı ərazi iddiası məsələsində birləşə bildilər.

Çox təəssüf ki, Azərbaycanın milli demokratik ziyalıları Azərbaycan hakimiyyəti tərəfindən müdafiə olunmadı, qəbul edilmədi. Yəni, ədalətsiz erməni tərəfi birləşə bildi, öz haqlarını müdafiə edən Azərbaycan isə daxildən birləşə bilmədi.

17 noyabr xalqımızın tarixində ibretli bir hadisədir. Çünki xalqımız mənfur düşmənə qarşı birləşməyi onların ortaya qoydu. 17 noyabr Azadlıq meydanında milyonların gücünü nümayiş etdirdi. Çox təəssüflər olsun, iqtidar bu gücü özü üçün rəqib gördü. Bütün bunlar keçdiyimiz tarixi yoldur, həm də acı tarixi yol. Bu tarixin nəticəsi olaraq Azərbaycan Birinci Qarabağ müharibəsində məğlubiyyətlə qarşılaşdı, torpaqlarımızın 20 faizi düşmən tərəfindən işğal olundu.

Amma illər keçdi, Azərbaycan Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında “Dəmir yumruq” şəklində birləşdirildi və 44 günlük Vətən müharibəsi və lokal xarakterli anti terror tədbirləri ilə düşməni darmadağın etdi, öz ərazi bütövlüyümüzü və suverenliyimizi bərpa etdi.

Həmin gündən başlanan Dirçəliş on illər sonra möhtəşəm Zəfərə çevrildi.

Anar İSGƏNDƏROV,
Milli Məclisin Elm və təhsil
komitəsinin sədri,
tarix elmləri doktoru, professor